رویش روان شناسی، سال۱۱، شماره۶، شماره پیاپی ۷۵، شهریور ۱۴۰۱
Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),11(6), 2022

عوامل خطر و محافظت کننده پیش بین مصرف مواد در پسران نوجوان ایرانی

Risk and protective factors predicting substance use in Iranian adolescent boys

دکتر اسماعیل ناصری
استادیار، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران.

Dr. Esmaeil Naseri
Assistant Professor, Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS), Tehran, Iran.
e.naseri@ihcs.ac.ir

چکیده

سوء مصرف مواد یکی از چالش‌های پیش روی پسران نوجوان است. هدف از این پژوهش، بررسی عوامل خطر و محافظت‌کننده همبسته با مصرف مواد در پسران نوجوان ایرانی بود. داده‌ها با استفاده از روش مرور نظام‌مند در چهار پایگاه داده‌ای سیویلکا، نورمگز، پایگاه اطلاعات علمی (SID)، و پایگاه اطلاعات علمی ایران مورد جستجو قرار گرفتند و ۲۴۶ مدرک یافت شد. بیست مطالعه فارسی که با روش همبستگی عوامل خطر و محافظت-کننده فردی، خانوادگی، اجتماعی و زیستی مرتبط با مصرف مواد روان-گردان در پسران نوجوان را در بیست سال گذشته در جامعه ایرانی مورد بررسی قرار داده بودند واجد معیارهای شمول این پژوهش بودند. ۲۰ متغیر به عنوان عوامل خطر و ۲۶ متغیر به عنوان عوامل حفاظت کننده از مصرف مواد شناسایی و گروه بندی شدند. در بین متغیرهای شناسایی شده، ۴ متغیر، همبستگی قوی، ۳۵ متغیر همبستگی متوسط و ۷ متغیر همبستگی ضعیف با متغیر ملاک مصرف مواد داشتند. در بین عوامل خطر، خودبیگانگی تحصیلی، هیجان‌خواهی و هیجان‌های منفی و در بین عوامل محافظت کننده، رفتار جامعه پسند، تاب‌آوری و کارکرد خانواده بالاترین همبستگی را با متغیر ملاک مصرف مواد داشتند. تحلیل یافته‌ها نشان دادند فراوانی و شدت تجارب هیجانی، بویژه هیجانات منفی مثل غم و خشم و راهبردهـای تنظیم آنها همبستگی قوی با متغیر ملاک مصرف مواد در پسران نوجوان ایرانی دارند.

واژه‌های کلیدی: *مصرف مواد، پسران نوجوان، مرور نظام مند، عوامل خطر، عوامل محافظت کننده.*

Abstract

Substance abuse is one of the challenges facing adolescent boys. The aim of this study was to investigate the risk and protective factors associated with substance use in Iranian adolescent boys. The data were searched using the systematic review method in four databases of Civilica, Noormags, Scientific Information Database (SID), and Iranian Scientific Database, and 246 documents were found. Twenty Persian studies that examined individual, family, social and biological risk and protective factors related to the use of psychoactive substances in adolescent boys in Iranian society in the last twenty years met the criteria for inclusion in this study. 20 variables were identified and grouped as risk factors and 26 as protective factors. Among the identified variables, 4 variables had a strong correlation, 35 variables had a moderate correlation and 7 variables had a weak correlation with substance use. Among the risk factors of Academic alienation, emotionality, and negative emotions and among the protective factors of prosocial behavior, resilience and family functioning had the highest correlation with substance use. The analysis of the findings showed that the frequency and intensity of emotional experiences, significantly negative emotions such as sadness and anger, and their regulation strategies strongly correlate with the criterion of substance use in Iranian adolescent boys.

Keywords: *substance use, adolescent boys, systematic review, risk factors, protective factors.*

نوع مقاله : مروری سیستماتیک **دریافت : آذر ۱۴۰۰** **پذیرش: تیر ۱۴۰۱** **ویرایش نهایی: شهریور ۱۴۰۱**

مقدمه

نوجوانی مرحله‌ای است که با جدا شدن از خانواده به عنوان منبع اصلی یادگیری و ورود تدریجی به دنیای بزرگسالان مشخص می شود. بطور معمول در این مرحله از زندگی، با سست شدن پیوندهای خانوادگی، پیوند با همسالان افزایش می یابد. تحول روان‌بیولوژیکی[1] نوجوان افزایش آسیب‌پذیری[2,3] نسبت به فراگیری رفتارهای پرخطر، از جمله مصرف مواد را موجب می‌شود (دی میشلی[4] و همکاران،

1 psychobiological development
2 vulnerability
3 vulnerability
4 De Micheli

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]

۲۰۱۶؛ یامائوچی[1] و همکاران، ۲۰۱۹). مشاهده دقیق رشد عصبی در دوران نوجوانی نشان می‌دهد که در این مرحله پالایش[2] ظریفی در پیوندهای سیناپسی وجود دارد (آندراد[3] و دی میشلی، ۲۰۱۶). در حالی که برخی از ساختارها کاهش می‌یابند، برخی دیگر مانند آمیگدال، هیپوکامپ و ناحیه پیش پیشانی افزایش حجم می‌یابند. ادبیات پژوهشی پزشکی نشان می‌دهد که نظام‌های تقویت‌کننده، مانند مسیر لیمبیک، در نوجوانی بیش از حد فعال می‌شوند، در حالی که توسعه نظام بازداری به همان اندازه پیگیری نمی‌شود. این عوامل در عین حال مرحله نوجوانی را در برابر رفتارهای پرخطر آسیب‌پذیرتر می‌کنند و اینکه در این مرحله مصرف مواد روان‌گردان می‌تواند اثرات شدیدتر و ماندگارتری بر نوجوان داشته باشد (زوکتو[4] ، ۲۰۲۰). از جمله عوامل آسیب‌پذیری برای سوء مصرف مواد، فزونی تکانش‌گری[5] و رفتارهای هیجان‌طلبی[6] هستند که در ترکیب با ویژگی‌های محیطی و شخصی (مثل مصرف مواد توسط دوستان، عملکرد ضعیف مدرسه، عزت نفس پایین، نشانگان افسردگی، احساس مسئولیت پایین، تاریخچه تجربه رویدادهای استرس‌زا، مصرف زودهنگام الکل، دریافت پیام‌های مصرف مواد از طرف دوستان و رسانه‌ها، و دسترسی به مواد)، شانس نوجوانان را برای قرار گرفتن در موقعیت‌های مصرف الکل، دخانیات و دیگر مواد روان‌گردان را افزایش می دهند. رفتار نامناسب والدین، مانند کیفیت پایین روابط با کودکان، مصرف مواد روان‌گردان، پیام‌های حمایت کننده از مصرف مواد، فقدان هنجارها و قوانین شفاف، و نظارت ناکافی والدین نیز نوجوانان را به سمت رفتارهای پرخطر از جمله مصرف مواد سوق می‌دهد (زوکتو و همکاران، ۲۰۱۹).

مصرف مواد و اعتیادهای رفتاری[7] (قمار[8]) یک مشکل چشم‌گیر و رو به گسترش برای نوجوانان و جوانان امروزی است (پرید[9] و همکاران، ۲۰۲۰). برای مثال داده‌های بدست آمده از ۵۹۴ نوجوان در شهر نوی سد[10] صربستان نشان از شیوع بیشتر مصرف مواد در پسران نوجوان در مقایسه با دختران نوجوان بود. در این گروه نمونه ۲۱/۴۵ درصد پسران و ۱۵/۶۷ درصد دختران روزانه سیگار می کشیدند، ۸۱/۶ درصد پسران و ۶۹/۱۱ درصد دختران الکل مصرف می‌کردند و ۱۳/۶۵ درصد پسران و ۸/۳۰ درصد دختران از مواد روان‌گردان غیرمجاز استفاده می‌کردند. بین سیگار کشیدن و مصرف الکل همبستگی مثبت وجود داشت، و اینکه شیوع مصرف مواد در میان نوجوانان با پیشرفت تحصیلی ضعیف در مدرسه که در خانواده های آشفته زندگی می‌کردند و پول جیبی بیشتری داشتند به شکل معناداری بیشتر بود (راکیچ[11] و همکارن، ۲۰۱۴). متاسفانه در ایران آمار دقیقی از سوء مصرف مواد در بین نوجوانان وجود ندارد. پدیده مصرف مواد به شکل‌های مختلف خود را نشان می‌دهد. هر نوجوانی که ماده خاصی را امتحان می‌کند به آن وابسته نمی‌شود. اختلالات ناشی از مصرف مواد خاستگاه چندعاملی دارند: جنبه‌های خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی، محیطی و فردی برای فراهم کردن این وضعیت باهم تعامل دارند (دی اولیویرا پینیرو[12] و همکاران، ۲۰۲۰). ایجاد یک وابستگی می‌تواند مدتی طول بکشد و بر اساس مواد و ویژگی‌های آنها متفاوت است، که موجب می‌شود وابستگی به مواد در نوجوانی تشخیص رایجی نباشد. با این حال، استفاده از مواد می تواند خطراتی را به همراه داشته باشد حتی اگر مصرف کننده وابسته نباشد. برای نمونه، مصرف مواد با خطر فزاینده پیامدهای نامطلوب سلامتی از طریق درگیری در روابط جنسی ناایمن، قرار گرفتن در معرض بیماریهای مقاربتی، رانندگی پس از مصرف مواد، تصادفات رانندگی، بزهکاری و خشونت همراه است (ولکو و لی[13]، ۲۰۰۵؛ وایتزل[14] و همکاران، ۲۰۱۳). نتایج یک مرور نظام مند منتشر شده در سال ۲۰۲۰، نشان می‌دهد که مصرف کانابیس در نوجوانان، به صورت روزانه یا هفتگی، با ظهور دوره‌های روان‌پریشی و اختلالات روان‌پریشی مرتبط است (ون در استور، باتالا و بوسونگ[15]، ۲۰۲۰). مصرف مواد رفتاری پرخطر است و بنابراین مستحق توجه بالینی است (زوکتو، ۲۰۲۱). مطالعات نشان می‌دهند که مصرف مواد

1 Yamauchi
2 refinement
3 Andrade
4 Zuquetto
5 impulsiveness
6 sensation-seeking behaviors
7 behavior addictions
8 gambling
9 Preyde
10 Novi Sad
11 Rakić
12 de Oliveira Pinheiro
13 Volkow & Li
14 Whitesell
15 van der Steur, Batalla, & Bossong

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]

روان‌گردان توسط نوجوانان می‌تواند با رویارویی با نشانگان سایر اختلالات روان‌پزشکی مانند اضطراب، افسردگی، بیش‌فعالی یا فوبی اجتماعی مرتبط باشد (پرون و هاوارد[1]، ۲۰۰۹).

در این بین یافته ها بیانگر شیوع بیشتر مصرف مواد روان‌گردان در بین پسران نوجوان در مقایسه با دختران است. در اوایل نوجوانی ممکن است دختران سطوح بالاتری از مصرف مواد را نسبت به پسران نشان دهند، امّا با گذشت زمان پسران سطوح بالای مصرف مواد را از اواسط نوجوانی تا ابتدای بزرگسالی نشان می‌دهند (چن و جیکوبسن[2]، ۲۰۱۲). به طور کلی، مردانگی یک عامل خطر برای مصرف مواد روان‌گردان است. شناسایی عوامل خطر و محافظت کننده مصرف مواد در پسران نوجوان گامی مهم در ساخت ابزارهای معتبر برای اندازه‌گیری همبسته‌های مرتبط با مصرف مواد و تدوین و اجرای مداخلات و برنامه‌های کارآمد و موثر برای پیشگیری از مصرف مواد در پسران نوجوان است. با توجه به شیوع نگران کننده مصرف مواد روان‌گردان در بین نوجوانان ایرانی (پیردهقان، پور رضایی و میرزابابایی، ۲۰۱۷)، هدف از این پژوهش شناسایی عوامل خطر و محافظت کننده پیش بین سوء مصرف مواد در بین پسران نوجوان ایرانی است.

روش

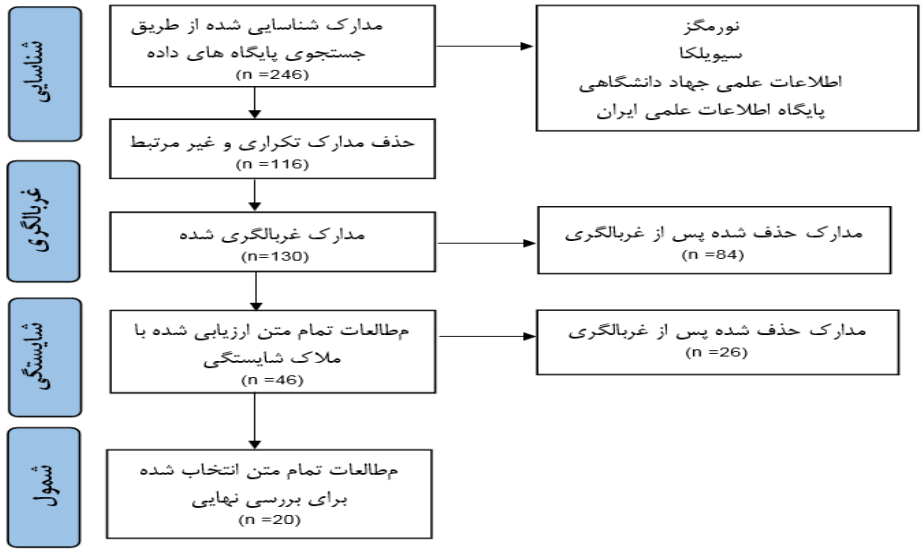
در این پژوهش برای پاسخگویی به سئوالات از روش مرور نظام مند[3] استفاده شد که جستجوی ساختاریافته منابع و مستندات بر اساس اهداف کاملاً مشخص و روش صریح با قوانین و ضوابط تعیین شده را شامل می‌شود (حقدوست و مسگرپور، ۱۳۹۷). برای گزارش مرور نظام مند از دستورالعمل موارد ترجیحی در گزارش مرورهای نظام مند و فراتحلیل یا به اختصار پریزما[4] استفاده شد. تمامی مطالعات فارسی که با روش کمّی همبستگی عوامل خطر و محافظت کننده فردی، خانوادگی، اجتماعی و زیستی مرتبط با مصرف مواد روان‌گردان در پسران نوجوان را در بیست سال گذشته در جامعه ایرانی، با هر حجم از گروه نمونه، مورد بررسی قرار داده بودند واجد معیارهای شمول این پژوهش بودند. مطالعاتی که اعتیادهای رفتاری مثل اعتیاد به اینترنت و بازی های ویدئویی را مورد بررسی قرار داده بودند در دایره شمول این پژوهش قرار نگرفتند. مطالعات مرتبط از طریق جستجوهای الکترونیکی چهار پایگاه داده‌ای نورمگز (Noormags)، سیویلکا (Civilica)، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (Sid)، و پایگاه اطلاعات علمی ایران (Irandoc) با جستجوی کلمات کلیدی عوامل خطر، عوامل محافظت کننده، گرایش به اعتیاد، پسران و دانش آموزان نوجوان شناسایی شدند. ابتدا تمامی عناوین و چکیده‌های تمامی مدارک[5] بازیابی شده با هدف حذف مطالعات تکراری و غیر مرتبط مورد بررسی قرار گرفتند. سپس متن کامل همه مطالعات بطور بالقوه مرتبط، به طور مستقل برای انتخاب مدارک نهایی مورد بررسی قرار گرفتند. داده های که از مقالات واجد شرایط استخراج شدند عبارت بودند از: عنوان مطالعه، نویسندگان، تاریخ انتشار، نوع نشریه، تعداد و جنسیت آزمودنی‌ها، روش پژوهش و متغیرهای پیش بین مورد پژوهش و شدت و جهت همبستگی آنها با متغیر ملاک آمادگی برای اعتیاد. با نخستین جستجو در پایگاه‌های داده‌ای تعداد ۲۴۶ مدرک یافت و پس از حذف موارد تکراری و نامرتب ۱۳۰ مدرک برای بررسی شناسایی شدند، در غربال گری نخستین ۸۴ مطالعه‌ای که از معیارهای شایستگی های برای ورود به تحلیل نهایی برخوردار نبودند حذف شدند. در دومین غربال گری، دو متخصص روان‌شناسی بطور مستقل مطالعات را برای ارزیابی کیفیت مورد بررسی قرار دادند و در پایان از بین ۴۶ مطالعه، ۲۰ مطالعه‌ای (جدول ۱) که در برگیرنده معیارهای شمول این پژوهش بودند و در آنها روابط متغیرهای پیش بین با متغیر ملاک آمادگی برای مصرف مواد روان‌گردان در پسران نوجوان ایرانی مورد بررسی قرار گرفته بود برای تحلیل نهایی انتخاب شدند.

یافته ها

1 Perron & Howard
2 Chen & Jacobson
3 systematic review
4 Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA)
5 records

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]

روندنمای[1] شناسایی مطالعات نهایی در شکل ۱ طبق الگوی شناسایی مطالعات پریزما و ۲۰ مطالعه ای که در برگیرنده معیارهای شمول این پژوهش بودند در جدول ۱ نشان داده شده است. همانطور که در جدول مشاهده می شود بیشتر مطالعات مربوط به یک دهه گذشته و در جوامع دانش آموزان مقطع دبیرستان انجام شده است.

شکل ۱. روندنمای مرور نظام‌مند

جدول ۱. مطالعات برخوردار از معیارهای شمول برای تحلیل نهایی

پژوهش گران	سال	جامعه و اندازه گروه نمونه	متغیرهای پیش بین مورد مطالعه
شهرام محمدخانی و همکاران	۱۳۸۶	نوجوانان سال اول متوسطه منطقه ۱۹ شهر تهران (۴۸۰ نفر)	کانون کنترل، بازخورد منفی به مواد، خودمهارگری، توانمندی اجتماعی.
حسین جناآبادی	۱۳۸۸	دانش آموزان دوره متوسطه شهر زاهدان (۱۰۰ نفر)	خودآگاهی هیجانی و کنترل تکانه
رضا میرمهدی و نرگس کریمی	۱۳۹۱	دانش آموزان پایه های اول و دوم دبیرستانهای شهرستان اراک (۴۰۰ نفر)	خودکارآمدی، برانگیختگی و مهارت های اجتماعی
کبیر شریفی و فرهاد محمدی	۱۳۹۴	دانش آموزان پایه های دوم وسوم دبیرستانهای پسرانه شهر لردگان (۱۰۰)	فعال سازی – بازداری رفتاری
مجتبی سلم آبادی و همکاران	۱۳۹۳	دانش آموزان متوسطه استان خراسان جنوبی (۲۰۰ نفر)	فرسودگی تحصیلی، تاب آوری و استرس ادراک شده
حسن رضایی جمال جویی و همکاران	۱۳۹۴	دانش آموزان دبیرستانهای شهرستان نجف آباد (اصفهان) (۶۰۰ نفر)	دلبستگی به خدا، نگرش مذهبی، حمایت اجتماعی و هیجان خواهی
علی شیخ الاسلامی و همکاران	۱۳۹۵	دانش آموزان دوره ی متوسطه ی دوم شهر اردبیل (۲۳۰ نفر)	سیستم های فعال سازی و بازدارنده ی رفتاری، انعطاف پذیری شناختی و تحمل آشفتگی.
علی خانه کشی و همکاران	۱۳۹۶	دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان قائم شهر کرمانشاه (۳۸۴ نفر)	بی ثباتی هیجانی، رفتار جامعه پسند و پرخاشگری
کریم بابایی نادینلویی و همکاران	۱۳۹۶	دانش آموزان شهرستان آذرشهر (۲۰۰ نفر)	راهبرهای مقابله ای، تاب آوری و توانایی تحمل ابهام

1 flow diagram

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]

لادن احمدی و زهرا دشت بزرگی	۱۳۹۶	دانش آموزان دوره دوم متوسطه دبیرستان های دولتی اهواز (۴۰۰ نفر)	الگوهای ارتباطی خانواده، روان رنجور خویی و باز بودن به تجارب.
محمد سعید احمدی	۱۳۹۶	نوجوانان شهر قزوین (۳۷۴ نفر)	دینداری، عزت نفس و تاب آوری
مظفر قلی زاده و همکاران	۱۳۹۷	دانش آموزان سال دهم دبیرستانهای شهر اهواز (۳۶۴ نفر)	دلبستگی ناایمن، هوش اخلاقی، و هیجان خواهی
محمد ستایش اظهری و همکاران	۱۳۹۷	دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان قم (۲۲۵ نفر)	حمایت ادراک شده، پریشانی روان شناختی و احساس تنهایی
روشنک خدابخش پیرکلانی و همکاران	۱۳۹۷	نوجوانان شهر تهران (۲۲۰ نفر)	راهبردهای تنظیم هیجانی و سیستم های مغزی رفتاری
امیر کرمی	۱۳۹۷	دانش آموزان دبیرستانی شهر مشهد (۴۸۰ نفر)	افکار خودآیند منفی و عزت نفس
مجید سلیمانی و همکاران	۱۳۹۷	دانش آموزان مقطع متوسطه دوم شهر سنندج (۳۶۶)	ابراز وجود و کارکرد خانواده
محمدرضا خدادادیان و همکاران	۱۳۹۸	دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهر کرمانشاه (۱۹۸ نفر)	خودتنظیمی ارادی و تحول مثبت نوجوانی
ساناز عینی و همکاران	۱۳۹۹	دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان رشت (۲۰۰)	خودبیگانی تحصیلی، هیجان های تحصیلی منفی و خودکارآمدی عمومی.
سلمان زارعی	۱۳۹۹	دانش آموزان نوجوان پسر منطقه ۱۴شهر تهران (۳۷۹)	حالت بی حوصلگی و بهزیستی معنوی
حسن یاقوتی زرگر و شیرین احمدی	۱۳۹۹	دانش آموزان دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر اردبیل (۲۰۰)	هیجان خواهی و بدتنظیمی هیجانی

عوامل خطر مصرف مواد

همانطور که در جدول ۲ نشان داده شده است در مجموع ۲۰ متغیر به عنوان عوامل خطر پیش بین مصرف مواد شناسایی شدند که از بین آنها ۳ متغیر همبستگی قوی، ۱۵ متغیر همبستگی متوسط و ۲ متغیر همبستگی ضعیفی با آمادگی برای مصرف مواد در پسران نوجوان ایرانی دارند. ضرایب همبستگی که در سه دامنه ۰/۳-۰-، ۰/۷-۰/۳-، و ۱-۰/۷ قرار می گیرند به ترتیب ضعیف، متوسط و قوی درنظر گرفته می‌شوند (راتنر[1]، ۲۰۰۹). متغیرهای شناسایی شده هر سه بُعد وجودی زیستی، روان شناختی و اجتماعی را دربر می‌گیرند و می توانند به زیر گروه های فردی، خانوادگی، و ارتباطات اجتماعی تقسیم شوند. در این بین، عوامل خطر فردی بیشترین تعداد همبستگی های بالا و متوسط را با متغیر ملاک آمادگی برای مصرف مواد دارند. یافته چشمگیر اینکه در بین عوامل خطر فردی، موضوع هیجانات بیشترین سهم را دارند.

جدول ۲. عوامل خطر همبسته با مصرف مواد در پسران نوجوان ایرانی

متغیر پیش بین	ضریب همبستگی پیرسون	شدت همبستگی	متغیر پیش بین	ضریب همبستگی پیرسون	شدت همبستگی
خودبیگانگی تحصیلی	+۰/۷۴	قوی	الگوی ارتباطی همنوایی	+۰/۴۹	متوسط
هیجان خواهی	+۰/۷۳	قوی	تکانش وری	+۰/۴۶	متوسط
هیجان های منفی	+۰/۷۲	قوی	بی حوصلگی	+۰/۴۶	متوسط
سیستم فعال سازی رفتاری	+۰/۶۵	متوسط	احساس تنهایی	+۰/۴۳	متوسط
روان رنجورخویی	+۰/۶۰	متوسط	استرس ادراک شده	+۰/۴۰	متوسط
پریشانی روان شناختی	+۰/۵۹	متوسط	افکار خودآیند منفی	+۰/۳۹	متوسط
پرخاشگری	+۰/۵۸	متوسط	راهبردهـای ناسازگارانه ی تنظیم شناختی هیجان	+۰/۳۴	متوسط

1 Ratner

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]

سبک دلبستگی ناایمن	+۰/۵۷	متوسط	سبک مقابله ای اجتنابی	+۰/۳۴	متوسط
بی ثباتی هیجانی	+۰/۵۶	متوسط	سبک مقابله ای هیجان مدار	+۰/۲۱	ضعیف
دشواری در تنظیم هیجانی	+۰/۵۳	متوسط	فرسودگی تحصیلی	+۰/۲۶	ضعیف

عوامل محافظت کننده از مصرف مواد

همانطور که در جدول ۳ نشان داده شده است در مجموع ۲۶ متغیر به عنوان عوامل پیش بین محافظت کننده از مصرف مواد شناسایی شدند که از بین آنها متغیر رفتار جامعه پسند[1] همبستگی قوی، ۲۰ متغیر همبستگی متوسط و ۵ متغیر همبستگی ضعیفی با آمادگی برای مصرف مواد در پسران نوجوان ایرانی دارند. متغیرهای شناسایی شده هر سه بُعد وجودی زیستی، روان شناختی و اجتماعی را دربر می‌گیرند و می‌توانند به زیر گروه‌های فردی، خانوادگی، و اجتماعی تقسیم شوند. در این بین، عوامل محافظت کننده فردی بیشترین تعداد همبستگی های بالا و متوسط را با متغیر ملاک آمادگی برای مصرف مواد دارند. یافته چشمگیر اینکه در بین عوامل خطر اجتماعی، رفتار جامعه پسند بیشترین همبستگی را با متغیر ملاک دارد.

جدول ۳. عوامل محافظت کننده از مصرف مواد در پسران نوجوان ایرانی

متغیر پیش بین	ضریب همبستگی پیرسون	شدت همبستگی	متغیر پیش بین	ضریب همبستگی پیرسون	شدت همبستگی
رفتار جامعه پسند	-۰/۷۵	قوی	توانایی تحمل ابهام	-۰/۴۲	متوسط
تاب آوری	-۰/۶۹	متوسط	سبک مقابله ای مسئله مدار	-۰/۳۹	متوسط
کارکرد خانواده	-۰/۶۸	متوسط	خودآگاهی هیجانی	-۰/۳۹	متوسط
تحول مثبت	-۰/۶۶	متوسط	بازخورد منفی به مواد	-۰/۳۶	متوسط
ابراز وجود	-۰/۶۱	متوسط	انعطاف پذیری شناختی	-۰/۳۵	متوسط
الگوی ارتباطی گفت و شنود	-۰/۵۵	متوسط	توان مندی اجتماعی	-۰/۳۳	متوسط
هوش اخلاقی	-۰/۵۵	متوسط	بهزیستی معنوی	-۰/۳۱	متوسط
خودتنظیمی	-۰/۵۰	متوسط	راهبردهای سازگارانه ی تنظیم شناختی هیجان	-۰/۳۰	متوسط
تحمل آشفتگی	-۰/۵۰	متوسط	حمایت اجتماعی	-۰/۲۹	ضعیف
عزت نفس	-۰/۴۹	متوسط	حمایت ادراک شده از سوی خانواده	-۰/۲۷	ضعیف
خود مهارگری	-۰/۴۸	متوسط	کنترل تکانه	-۰/۲۴	ضعیف
دینداری	-۰/۴۶	متوسط	حمایت ادراک شده از سوی دوستان	-۰/۲۱	ضعیف
سیستم بازدارنده رفتاری	-۰/۴۲	متوسط	احساس کنترل درونی	-۰/۱۷	ضعیف

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش، بررسی عوامل خطر و محافظت کننده همبسته با مصرف مواد در پسران نوجوان ایرانی بود. رفتارهای اعتیادی یکی از چالش های پیش روی نوجوانان هستند و اگر عوامل مرتبط با رفتارهای اعتیادی، به اندازه کافی برطرف نشوند، می توانند منجر به آسیب های چشمگیر کوتاه مدت و بالقوه بلند مدت برای نوجوانان شوند. پیشگیری و درمان رفتارهای اعتیادی در نوجوانان، نیازمند ارائه راه حل های هستند که به گونه‌ای ویژه پاسخگوی نیازهای ویژه آنها باشند (پرید و همکاران، ۲۰۲۰). یافته چشمگیر این پژوهش عبارت

1 Prosocial behavior

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]

است از اینکه از بین ۲۰ عامل خطر شناسایی شده، ۱۲ متغیر، بطور مستقیم با موضوع هیجانات ارتباط دارند. به عبارت دیگر، فراوانی و شدت تجارب هیجانی، بویژه هیجانات منفی مثل غم و خشم و راهبردهـای تنظیم آنها همبستگی معناداری با متغیر ملاک مصرف مواد در پسران نوجوان ایرانی دارند. ارتباط بین هیجانات منفی بویژه غم با مصرف مواد در پژوهش ها نشان داده شده است (دوریسون[۱] و همکاران، ۲۰۲۰). ویس[۲] و همکاران (۲۰۲۲) در یک فراتحلیل، معناداری رابطه بین تنظیم هیجان منفی و مثبت و مصرف مواد را نشان دادند. برنامه‌های مداخله‌ای که رفتارهای مخاطره‌آمیز سلامت نوجوانان را هدف قرار می‌دهند، باید جنبه‌های خاصی از کژکاری‌های هیجانی را مورد توجه قرار دهند (سینگ و سینگ[۳]، ۲۰۲۲). بنابراین آموزش مهارت‌های سازگارانه تنظیم هیجانی می تواند از مداخلات تاثیر گذار در کاهش سوء مصرف مواد در نوجوانان باشد. نجفی چالشتری و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی نشان دادند که آموزش تنظیم هیجانی بر کاهش آمادگی به اعتیاد و همچنین کاهش هیجان طلبی نوجوانان دارای والد وابسته به مواد موثر است. در مورد متغیر خودبیگانگی تحصیلی، تحقیقات حداقل دو مکانیسم بالقوه را نشان می دهند. نخست، مصرف مواد به خودی خود ممکن است رشد شناختی را مختل کند که به نوبه خود پیشرفت تحصیلی را کاهش داده و در آن اختلال ایجاد کند. مطالعات اخیر نشان داده است که مصرف زیاد مواد در نوجوانان می تواند منجر به مشکلات حافظه کاری و توجه به دلیل تغییرات در فعالیت مغز نوجوان شود (مونتی[۴] و همکاران، ۲۰۰۵). دوم اینکه، مشکلات حافظه و توجه ممکن است منجر به کاهش عملکرد تحصیلی و مشارکت در مدرسه شوند و در نهایت خطر مشکلات مدرسه و ترک تحصیل را افزایش دهند. از طرف دیگر، ممکن است مصرف مواد و الکل در دوران نوجوانی منجر به ارتباط با گروه‌های همسالان ضداجتماعی شود که به نوبه خود مشارکت مدرسه را کاهش می‌دهد و سایر مشکلات رفتاری و اجتماعی را افزایش می‌دهد (کینگ[۵] و همکاران، ۲۰۰۶). قیصری و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه ای کیفی انگیزه پایین دانش آموز و والدین، جو نامطلوب آموزشگاه، آموزش‌های نامطلوب در آموزشگاه، و وجود قوانین معیوب در آموزشگاه را از عوامل زمینه ساز رفتار مصرف مواد در دانش آموزان شناسایی کردند. متغیرهای محافظت کننده شناسایی شده در مقایسه با متغیرهای خطر از تنوع و تعداد بیشتری برخوردارند. در این عامل نیز متغیرهای روان‌شناختی فردی بیشترین تعداد همبستگی ها را با متغیر ملاک آمادگی برای مصرف مواد دارند. یافته چشمگیر اینکه در بین عوامل خطر اجتماعی شناسایی شده، رفتار جامعه پسند که عبارت است از اقدامات افراد برای کمک به دیگران بدون هیچ منفعت فوری (برانسکامب[۶] و بارون[۷]، ۲۰۱۷)، تنها همبستگی قوی را با متغیر ملاک داشت. پورشیرازی و نصرالهی (۱۴۰۰) در پژوهشی نشان دادند افراد وابسته به مواد به طور معناداری نمرات پایین تری در رفتارهای اجتماعی ناآشنا کسب می کنند. نکته قابل توجه اینکه نفوذ همسالان یک انگیزه قوی برای رفتارهای جامعه پسند در دوران نوجوانی است (فولکس[۸] و همکاران، ۲۰۱۸). در همین راستا، در حالی که مدارهای پاداش عصبی با انواع رفتارهای مخاطره آمیز در دوران نوجوانی مرتبط هستند، واکنش بخش شکمی جسم مخطط[۹] و قشر پیش پیشانی شکمی[۱۰] به نشانه های اجتماعی نیز تحول مثبت و جامعه پسند را نشان می‌دهند (تلزر[۱۱] و همکاران، ۲۰۱۳). کرون و آکتبرگ[۱۲] (۲۰۲۲) در یک پژوهش مروری نشان دادند رشد مغز اجتماعی در دوران نوجوانی تا حدی توسط تأثیرات محیطی هدایت می‌شود، و اینکه نوجوانی به‌عنوان دوره‌ای حیاتی برای رشد اجتماعی مور تاکید است. نتایج این پژوهش با بسیاری از متغیرهای روان‌شناختی خطر و محافظت کننده شناسایی شده در مطالعات جوامع غربی همسو هستند (اسائو[۱۳] و دلفابرو[۱۴]، ۲۰۲۰). سهم کمتر متغیرهای زیستی و اجتماعی پیش بین مصرف مواد در بین نوجوانان پسر در مطالعات، لحاظ نکردن نتایج پژوهش های کیفی و در شمول قرار ندادن دیگر رفتارهای اعتیادی از جمله اعتیاد به اینترنت از اصلی ترین محدودیت های این پژوهش است. پسران نوجوان در ایران، با توجه به شیوع رو به افزایش انواع

1 Dorison
2 Weiss
3 Singh & Singh
4 Monti
5 King
6 Branscombe
7 Baron
8 Foulkes
9 ventral striatum
10 ventromedial prefrontal cortex
11 Telzer
12 Crone & Achterberg
13 Essau
14 Delfabbro

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]

رفتارهای اعتیادی در بین آنها، نیازمند توجه پژوهشی بیشتری از سمت متخصصان حوزه پیشگیری هستند و متناسب با نتایج پژوهش، برنامه های مداخلاتی پیشگیری از ابتلای آنها به انواع رفتارهای اعتیادی باید طراحی و اجرا شوند.

منابع

احمدی، ل.، و دشت بزرگی، ز. (۱۳۹۶). رابطه علّی الگوهای ارتباطی خانواده با آمادگی برای اعتیاد با میانجیگری ویژگی شخصیتی روان رنجورخویی و باز بودن نسبت به تجربه در دانش آموزان پسر مقطع متوسطه دوم دبیرستان های دولتی شهر اهواز. *اعتیاد پژوهی، ۱۱*(۴۳)، ۲۴۸-۲۳۵. http://etiadpajohi.ir/article-1-1511-fa.html

احمدی، م. س. (۱۳۹۶). رابطه دینداری، عزت نفس و تاب‌آوری با پذیرش اعتیاد در نوجوانان. *سلامت اجتماعی و اعتیاد، ۴*(۱۵)، ۴۶-۳۱.

اکرمی، ا. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر افکار خودآیند منفی و عزت نفس بر استعداد اعتیاد در دانش آموزان پسر. *رویش روان شناسی، ۷*(۲۸)، ۲۲-۱۱. http://dorl.net/dor/20.1001.1.2383353.1397.7.7.6.7

بابایی نادینلویی، ک.، و همکاران. (۱۳۹۸). راهبردهای مقابله ای روان شناختی و گرایش به اعتیاد در بین نوجوانان: نقش تعدیل کنندگی تابآوری و توانایی تحمل ابهام. *روان شناسی بالینی و شخصیت، ۱۷*(۱)، ۲۰۲-۱۹۱. https://dx.doi.org/10.22070/cpap.2020.2896

پورشیرازی، ک.، و نصرالهی، ب. (۱۴۰۰). مقایسه هوش هیجانی، تحریفات شناختی و رفتار اجتماعی بین افراد وابسته و غیر وابسته به مواد مخدر. *اعتیادپژوهی، ۱۵* (۵۹)، ۲۵۰-۲۲۷. http://etiadpajohi.ir/article-1-2478-fa.html

جناآبادی، ح. (۱۳۸۸). بررسی رابطه خودآگاهی هیجانی و کنترل تکانه از مولفه های هوش هیجانی با استعداد اعتیاد دانش‌آموزان پسر دوره ی متوسطه. *پژوهش نامه مطالعات روان شناسی تربیتی، ۹*، ۱۲-۱.

حقدوست، ع. ا.، و مسگرپور، ب. (۱۳۹۷). مطالعات اولیه و ثانویه. در ب، مسگرپور، و آ، شهروان، (ویراستاران). *مرور ساختارمند و متاآنالیز: مفاهیم، کاربردها و محاسبات*. انتشارات گپ.

خانه کشی، ع.، خان محمدی اطاقسرا، ا.، و ملکیان، ص. (۱۳۹۶). رابطه بی ثباتی هیجانی، رفتار جامعه پسند و پرخاشگری با آمادگی به اعتیاد دانش آموزان پسر مقطع متوسطه. *پژوهش های روان شناسی اجتماعی، ۲۸*، ۱۴۱-۱۲۳.

خدابخش پیرکلانی، ر.، ملکی مجد، م.، و رمضان ساعتچی، ل. (۱۳۹۷). پیش بینی آمادگی به اعتیاد بر اساس راهبردهای تنظیم هیجانی و سیستم های مغزی رفتاری در نوجوانان. *فصل نامه سلامت اجتماعی و اعتیاد، ۵*(۲۰)، ۱۱۸-۱۰۳.

خدادادیان، م. ر.، کرمی، ج.، و یزدانبخش، ی. (۱۳۹۸). پیش بینی استعداد اعتیاد بر اساس خودتنظیمی ارادی و تحول مثبت نوجوانی در دانش آموزان دورهٔ دوم متوسطهٔ شهر کرمانشاه. *اعتیاد پژوهی، ۱۳*(۵۴)، ۱۲۵-۱۰۹. http://etiadpajohi.ir/article-1-1986-fa.html

رضایی جمال جویی، ح.، و همکاران. (۱۳۹۴). پیش بینی کاهش مصرف مواد در دانش آموزان دبیرستانی بر اساس دلبستگی به خدا، نگرش مذهبی، حمایت اجتماعی و هیجان خواهی. *روان شناسی و دین، ۸*(۲)، ۹۶-۷۹.

زارعی، س. (۱۴۰۰). رابطه حالت بی حوصلگی با آمادگی اعتیاد در بین نوجوانان پسر: نقش تعدیل کنندگی بهزیستی معنوی. *اعتیاد پژوهی، ۱۵*(۵۹)، ۸۴-۶۵. http://dx.doi.org/10.52547/etiadpajohi.15.59.65

ستایشی اظهری، م.، میرزاحسینی، ح.، و مینا محبی، ح. (۱۳۹۷). رابطه حمایت ادراک شده با آمادگی به اعتیاد و پریشانی روان شناختی با نقش میانجی گری احساس تنهایی در دانش آموزان. *اعتیاد پژوهی، ۱۲*(۴۶)، ۱۷۲-۱۵۷. http://etiadpajohi.ir/article-1-1458-fa.html

سلم آبادی، م.، سلیمی بجستانی، ح.، خیامی آبیز، ح.، و جوان، ر. (۱۳۹۴). سهم ابعاد فرسودگی تحصیلی، تابآوری و استرس ادراک شده در پیش بینی گرایش به اعتیاد دانش آموزان. *اعتیاد پژوهی، ۹*(۳۳)، ۳۹-۲۱. http://etiadpajohi.ir/article-1-414-fa.html

سلیمانی، م.، میردریکوند، ف.، ویس کرمی، ح.، و قره ویسی، س. (۱۳۹۷). نقش میانجی گرایانه ابراز وجود در ارتباط میان کارکرد خانواده و گرایش به اعتیاد. *اعتیاد پژوهی، ۱۲*(۵۰)، ۱۵۴-۱۳۷. http://etiadpajohi.ir/article-1-1936-fa.html

شریفی، ک.، و محمدی، ف. (۱۳۹۴). حساسیت سامانه های مغزی رفتاری (BIS-BAS) در پیش بینی استعداد اعتیاد دانش آموزان. *رویش روان شناسی، ۴*(۱۲)، ۵۰-۴۳. http://dorl.net/dor/20.1001.1.2383353.1394.4.3.5.7

شیخ الاسلامی، ع.، کیانی، ا. ر.، احمدی، ش.، و سلیمانی، ا. (۱۳۹۵). پیش بینی گرایش به مصرف مواد بر اساس سیستم های فعال ساز و بازدارنده ی رفتاری، انعطاف پذیری شناختی و تحمل آشفتگی در دانش آموزان. *اعتیاد پژوهی، ۱۰*(۳۹)، ۱۲۸-۱۰۹. http://etiadpajohi.ir/article-1-1227-fa.html

عینی، س.، ترابی، ن.، عبادی، م.، و کرمانی، ع. (۱۳۹۹). پیش بینی گرایش به سوءمصرف مواد مخدر براساس خودبیگانگی تحصیلی، هیجان های تحصیلی منفی و خودکارآمدی عمومی در دانش آموزان. *اعتیاد پژوهی، ۱۴*(۵۶)، ۱۰۰-۷۹. http://dx.doi.org/10.29252/etiadpajohi.14.56.79

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]

قلی زاده، م.، احمدی، ل.، و قلی زاده، ز. (۱۳۹۷). رابطه علی دلبستگی ناایمن و هوش اخلاقی با آمادگی به اعتیاد با میانجی گری هیجان خواهی در دانش آموزان پسر. *اعتیادپژوهی، ۱۲*(۴۵)، ۲۸۰-۲۶۵. http://etiadpajohi.ir/article-1-1630-fa.html

قیصری، ز.، صاحبدل، ح.، و ابراهیم پور، م. (۱۴۰۰). مطالعه کیفی عوامل زمینه ساز خانوادگی و آموزشگاهی رفتار پرخطر مصرف مواد در دانش آموزان. *اعتیادپژوهی، ۱۵* (۶۲)، ۲۴۴-۲۲۵. http://etiadpajohi.ir/article-1-2576-fa.html

محمدخانی، ش.، و همکاران. (۱۳۸۶). بررسی اثر مستقم و غیرمستقیم بازخورد نسبت به مصرف مواد، کانون کنترل و توانمندی های فردی و اجتماعی بر مصرف مواد در نوجوانان در معرض خطر. *روان شناسی معاصر، ۲*(۱)، ۱۲-۳.

میرمهدی، ر.، و کریمی، ن. (۱۳۹۱). رابطه خودکارآمدی، برانگیختگی و مهارت های اجتماعی با سوء مصرف مواد. *روان شناسی تحولی روان شناسان ایرانی، ۹*(۳۳)، ۸۱-۷۳.

نجفی چالشتری، م.، عسکری، پ.، حیدرئی، ع.، دشت بزرگی، ز.، و حافظی، ف. (۱۴۰۰). اثربخشی آموزش تنظیم هیجان بر آمادگی به اعتیاد و هیجان طلبی در نوجوانان دارای والد وابسته به مواد . *اعتیاد پژوهی، ۱۵*(۶۱)، ۱۸۱-۱۹۸. http://etiadpajohi.ir/article-1-2506-fa.html

یاقوتی زرگر، ح.، و احمدی، ش. (۱۳۹۹). مدل یابی گرایش به مصرف مواد مخدر بر اساس هیجان خواهی با میانجی‌گری بدتنظیمی هیجان. *اعتیادپژوهی، ۱۴*(۵۷)، ۱۳۰-۱۱۵. https://doi.org/10.29252/etiadpajohi.14.57.115

Andrade, A. L. M. & De Micheli, D. (2016). *Innovations in the Treatment of Substance Addiction*. New York: Springer International Publishing.

Chen, P., & Jacobson, K. C. (2012). Developmental trajectories of substance use from early adolescence to young adulthood: gender and racial/ethnic differences. *The Journal of adolescent health: official publication of the Society for Adolescent Medicine, 50*(2), 154–163. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2011.05.013

Crone, E. A., & Achterberg, M. (2022). Prosocial development in adolescence. *Current opinion in psychology*, *44*, 220-225. https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2021.09.020

De Micheli, D., Andrade, A. L. M., Silva, E. A., & Souza-Formigoni, M. L. O. (2016). *Drug Abuse in Adolescence*. New York: Springer International Publishing.

de Oliveira Pinheiro, B., Monezi Andrade, A. L., Lopes, F. M., Reichert, R. A., de Oliveira, W. A., da Silva, A., & De Micheli, D. (2022). Association between quality of life and risk behaviors in Brazilian adolescents: An exploratory study. *Journal of health psychology*, *27*(2), 341–351. https://doi.org/10.1177/1359105320953472

Dorison, C. A., Wang, K., Rees, V. W., Kawachi, I., Ericson, K., & Lerner, J. S. (2020). Sadness, but not all negative emotions, heightens addictive substance use. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *117*(2), 943–949. https://doi.org/10.1073/pnas.1909888116

Essau, C. A. & Delfabbro, P. (2020). (Eds.). (2020). *Adolescent Addiction: Epidemiology, Assessment, and Treatment (Practical Resources for the Mental Health Professional)* (2th ed.). Academic Press.

Foulkes, L., Leung, J. T., Fuhrmann, D., Knoll, L. J., & Blakemore, S. J. (2018). Age differences in the prosocial influence effect. *Developmental science*, *21*(6), e12666. https://doi.org/10.1111/desc.12666.

King, K. M., Meehan, B. T., Trim, R. S., & Chassin, L. (2006). Substance use and academic outcomes: Synthesizing findings and future directions. *Addiction (Abingdon, England)*, *101*(12), 1688–1689. https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2006.01695.x

Monti, P. M., Miranda, R., Jr, Nixon, K., Sher, K. J., Swartzwelder, H. S., Tapert, S. F., White, A., & Crews, F. T. (2005). Adolescence: booze, brains, and behavior. *Alcoholism, clinical and experimental research*, *29*(2), 207–220. https://doi.org/10.1097/01.alc.0000153551.11000.f3

Perron, B., & Howard, M. (2009). Adolescent inhalant use, abuse and dependence. *Addiction*, *104*(7), 1185–1192. https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2009.02557.x

Pirdehghan, A,. Poor Rezaee, M., & Mirzababaee, B. (2017). Epidemiology of Substance Abuse Among Iranian Adolescents (Yazd: 2014). *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 11(4), e3743. https://doi.org/10.5812/ijpbs.3743

Preyde, M., Furtado, J., Head, S., & Long, D. (2020). Foundations of addictive problems in adolescents: Developmental and social factors. In C. A. Essau & P. H. Delfabbro (Eds.). *Adolescent Addiction: Epidemiology, Assessment, and Treatment* (pp. 3-17). Academic Press.

Rakić, D. B., Rakić, B., Milošević, Z., & Nedeljković, I. (2014). The prevalence of substance use among adolescents and its correlation with social and demographic factors. *Vojnosanitetski pregled*, 71(5), 467–473.

Ratner, B. (2009). The correlation coefficient: Its values range between +1/−1, or do they?. *Journal of Targeting Measurement and Analysis for Marketing*, *17*, 139–142. https://doi.org/10.1057/jt.2009.5

Singh, P., & Singh, A. (2022). Emotion Regulation Difficulties and Health-Risk Behaviours in Adolescents. *Behaviour Change*, 1-17 .https://doi.org/10.1017/bec.2022.5

Telzer, E. H., Fuligni, A. J., Lieberman, M. D., & Galván, A. (2013). Ventral striatum activation to prosocial rewards predicts longitudinal declines in adolescent risk taking. *Developmental Cognitive Neuroscience*, *3*, 45–52. https://doi.org/10.1016/j.dcn.2012.08.004

van der Steur, S., Batalla, A., & Bossong, M. (2020). Factors moderating the association between cannabis use and psychosis risk: A systematic review. *Brain Sciences*, *10*(2), 97. https://doi.org/10.3390/brainsci10020097

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]

Volkow, N. D., & Li, T. K. (2005). Drugs and alcohol: Treating and preventing abuse, addiction and their medical consequences. *Pharmacology & Therapeutics*, *108*, 3–17. https://doi.org/10.1016/j.pharmthera.2005.06.021

Weiss, N. H., Kiefer, R., Goncharenko, S., Raudales, A. M., Forkus, S. R., Schick, M. R., & Contractor, A. A. (2022). Emotion regulation and substance use: A meta-analysis. *Drug and alcohol dependence*, *230*, 109131. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2021.109131

Whitesell, M., Bachand, A., Peel, J., & Brown, M. (2013). Familial, social, and individual factors contributing to risk for adolescent substance use. *Journal of addiction*, *2013*, 579310. https://doi.org/10.1155/2013/579310

Yamauchi, L. M., Andrade, A. L. M., Pinheiro, B. O., Enumo, S. R. F & De Micheli, D. (2019). social representation of the use of alcoholic beverages by adolescents. *HEALTH PSYCHOLOGY*, *36*, e180098. http://dx.doi.org/10.1590/1982-0275201936e180098

Zuquetto, C. R., Opaleye, E. S., Feijó, M. R., Amato, T. C., Ferri, C. P., & Noto, A. R. (2019). Contributions of parenting styles and parental drunkenness to adolescent drinking. *Revista brasileira de psiquiatria (Sao Paulo, Brazil: 1999)*, *41*(6), 511–517. https://doi.org/10.1590/1516-4446-2018-0041

Zuquetto, C. R. G. (2020). Clinical Behavioral Therapy for Adolescent Users of Substances. In A. L. M, Andrade & et al (Eds.). *Psychology of Substance Abuse* (pp. 301-314). Springer.

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.5.2]